

HENRYKA ILGIEWICZ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Eustachijaus ir Emilijos Vrublevskių bibliotekos bičiulių draugija (1936–1939) ir jos veikėjai*

Anotacija. Eustachijaus ir Emilijos Vrublevskių bibliotekos bičiulių draugija veikė 1936–1939 m., Antrojo pasaulinio karo išvakarėse ji turėjo daugiau nei šimtą narių. Draugijos nariais buvo daugiausia Stepono Batoro universiteto Vilniuje bei kitų mokslo ir švietimo įstaigų darbuotojai, bibliotekininkai, kunigai, kariškiai, teisininkai. Didžioji dalis – lenkų tautybės asmenys, bet buvo ir lietuvių, karaimų, baltarusių. Draugijai vadovavo valdyba, kurios pirmininkas buvo kun. Pranciškus Tičkovskis (Franciszek Tyczkowski, 1891–1982). Draugijos tikslas – remti Valstybinę Eustachijaus ir Emilijos Vrublevskių biblioteką, skatinti visuomenės susidomėjimą bibliotekos darbu, rinkti lėšas jos reikmėms, ypač leidybai ir mokslo tyrinėjimams. Dėl to jos nariai Vrublevskių bibliotekai patys aukojo pinigus, knygas, rankraščius ir muziejinius daiktus bei skatino tą daryti asmenis, nepriklausiusius draugijai. Taip pat jie organizuodavo koncertus, parodas, minėjimus, o surinktas lėšas atiduodavo bibliotekos reikmėms. Draugijos veikla nutrūko Antrojo pasaulinio karo metais. Per trumpą savo egzistavimo laiką ji prisidėjo prie sėkmingos Valstybinės Vrublevskių bibliotekos Vilniuje plėtros, ugdė visuomenės atsakingumo jausmą už šios bibliotekos bei kitų mokslo ir kultūros įstaigų likimą. **Esminiai žodžiai:** Eustachijaus ir Emilijos Vrublevskių bibliotekos bičiulių draugija; Valstybinė Vrublevskių biblioteka; Vilniaus bibliotekos; Tadas Vrublevskis; Pranciškus Tičkovskis; Stefanas Burhardtas; Helena Drège.

Keywords: the Society of the Friends of the Eustachy and Emilia Wróblewski Library (1936–1939); the State Wróblewski Library; Vilnius libraries; Tadeusz Wróblewski; Franciszek Tyczkowski; Stefan Burhardt; Helena Drège.

Įvadas. Straipsnio tikslas – trumpai nušviesti mažai tyrinėtos Eustachijaus ir Emilijos Vrublevskių bibliotekos bičiulių draugijos (*Towarzystwo Przyjaciół Biblioteki im. Eustachego i Emilii Wróblewskich w Wilnie*), veikusios 1936–1939 m., įkūrimą ir veiklą, paminėti aktyviausius šios draugijos narius. Iki šiol draugija nesulaukė tyrinėtojų dėmesio. Žinomas vienintelis jai skirtas trumpas informacinis straipsnis lenkų mokslinių draugijų žodyne, parašytas Barbaros Krajewskos-Tartakovskos (Barbara Krajewska-Tartakowska), Joanos Kurjatos (Joanna Kurjata) ir Aleksandro Zajcevos (Aleksandra Zajceva) [49]. Taip pat draugija trumpai paminėta proginiame informaciniame leidinyje, skirtame Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos šimtmečiui [51]. Archyvinė medžiaga apie šią draugiją yra saugoma Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyriaus Lietuvos mokslų akademijos archyvo fonde (F75) [25] ir Lietuvos centriniame valstybės archyve [21]. Straipsnis parengtas remiantis archyvine medžiaga, publikuotais šaltiniais, to meto spauda ir dalykine literatūra.

* Oficialiuose dokumentuose draugija vadinama Vrublevskių bibliotekos bičiulių draugija (*red.*).

Draugijos įsteigimas. 1935 m. birželio 22 d. Vilniuje įvyko ilgai lauktos iškilmės. Tą dieną buvusiuose Tiškevičių rūmuose prie Neries buvo iškilmingai atidaryta Valstybinė Vrublevskių biblioteka (*Państwowa Biblioteka Publiczna im. Eustachego i Emilii Wróblewskich*) [53; 44]. Biblioteka be savo pagrindinės užduoties – kaupti ir saugoti knygų, periodinių leidinių ir rankraščių fondus bei aptarnauti skaitytojus – turėjo pagal galimybes: 1) vykdyti mokslinius tyrimus panaudojant mokslinę literatūrą ir archyvinę medžiagą, sukauptą bibliotekos fonduose; 2) organizuoti parodas; 3) publikuoti savo darbuotojų parašytus mokslo ir mokslo populiarinimo darbus; 4) dalyvauti mokslo ir kultūros renginiuose, vykstančiuose Lenkijoje ir užsienyje [61, § 7]. Įgyvendinti šias užduotis bibliotekos darbuotojams turėjo padėti visuomeninės draugijos. Eustachijaus ir Emilijos Vrublevskių draugija mokslui remti (toliau – Vrublevskių draugija mokslui remti, *Towarzystwo Pomocy Naukowej im. Eustachego i Emilii Wróblewskich*), labai daug pasidaravusi steigiant biblioteką, tęsė veiklą ir po jos atidarymo, tačiau ji buvo negausi ir turėjo ribotas galimybes organizuoti visuomenės paramą bibliotekai [48]. Bibliotekos direktorius Stefanus Burhardtas (Stefan Burhardt) iškėlė mintį įkurti dar vieną biblioteką remiančią organizaciją – Eustachijaus ir Emilijos Vrublevskių bibliotekos bičiulių draugiją (*Towarzystwo Przyjaciół Biblioteki im. Eustachego i Emilii Wróblewskich*). Dėl to 1936 m. rudenį buvo sudaryta organizacinė komisija, kurią sudarė kunigas Pranciškus Tičkovskis (Franciszek Tyczkowski, pirmininkas), Helena Drège (sekretorė), Ana Pšiluska (Anna Przyłuska, išdininkė), Stefanus Burhardtas, Liudvikas Abramavičius (Ludwik Abramowicz), Stanislovas Koščialkovskis (Stanisław Kościółkowski) bei Stefanus Višnevskis (Stefan Wiśniewski). Komisija parengė draugijos įstatų projektą ir kreipimasi į visuomenę. Į organizatorių kreipimasi atsiliepė 44 asmenys. Jie ir tapo draugijos steigėjais [6]. 1936 m. gruodžio 17 d. Vrublevskių bibliotekos patalpose įvyko steigiamasis draugijos susirinkimas, kuriame dalyvavo 23 steigėjai. Susirinkusieji išklauė organizacinės komisijos veiklos ataskaitą, susipažino su įstatų projektu, išrinko dar vieną organizacinės komisijos narį – teisėją Tadeušą Dombrovskį (Tadeusz Dąbrowski), nurodė komisijai padaryti įstatuose kai kuriuos pakeitimus ir pasirūpinti draugijos registravimu, o ją įregistravus – sušaukti visuotinį susirinkimą [15].

Organizacinė komisija, vykdydama steigiamojo susirinkimo nutarimus, baigė rengti įstatus ir 1936 m. gruodžio mėnesį pateikė juos Vilniaus miesto seniūnijai (*Starostwo Grodzkie w Wilnie*). 1937 m. sausio 12 d. Vrublevskių bibliotekos bičiulių draugijos įstatai buvo patvirtinti, o pati draugija įtraukta į Vilniaus vaivadijos draugijų ir susivienijimų sąrašą 1992 numeriu. Draugijos buveinė buvo Vrublevskių bibliotekoje, Žygimantų g. 2 [17; 19].

Sutvarkiusi juridinius reikalus, organizacinė komisija 1937 m. vasario 23 d. sušaukė pirmąjį visuotinį draugijos susirinkimą. Prieš tai ji išplatino naują atsišaukimą į visuomenę, kviesdama tapti draugijos nariais ir paremti jos veiklą. Pirmasis visuotinis draugijos susirinkimas vyko Vrublevskių bibliotekos patalpose. Susirinkusieji išklauė organizacinės komisijos pirmininko kun. P. Tičkovskio ataskaitą, po to patvirtino draugijos narių sąrašą ir išrinko valdybą. Į valdybą buvo išrinkti: kun. P. Tičkovskis, teisėjas T. Dombrovskis, bibliotekininkės H. Drège ir A. Pšiluska, pulkininkas Kazimieras Burčakas (Kazimierz Burczak), literatas Teodoras Bujnickis (Teodor Bujnicki) ir Irena Holovnina (Irena Hołownina). Be to, į valdybą savo atstovus turėjo atsiųsti Valstybinė Vrublevskių biblioteka, Vrublevskių draugijos mokslui remti komitetas ir Rytų Europos mokslinis tyrimo institutas. Revizinės komisijos nariais buvo išrinkti Stanislovas Koščialkovskis, Piotras Sledzevskis (Piotr Śledziewski), Adamas Skaržinskis (Adam Skarżyński), o jų pavaduotojais – Marija Truškovska (Maria Truszkowska), Matilda Choželska (Matylda Chorzelska), Aleksandras Budrevičius (Aleksander Budrewicz), garbės teismo nariais – Liudvikas Abramavičius, Bronislovas Kšižanovskis (Bronisław Krzyżanowski), Kazimieras Mianovskis (Kazimierz Mianowski), jų pavaduotojais – Stanislovas Römeris (Stanisław Römer), Boleslovas

Vilanovskis (Bolesław Wilanowski), Severinas Vislouchas (Seweryn Wyslouch). Baigę spręsti organizacinius reikalus, susirinkusieji susidomėję išklaušė kun. dr. Piotro Sledzevskio pranešimą apie šventųjų figūras ant Vilniaus katedros fasado. Išrinkus draugijos valdybą, organizacinė komisija baigė darbą. Jos nariai, išskyrus S. Višnevskį, buvo išrinkti į valdybą arba revizijos komisiją ir toliau rūpinosi draugijos ir bibliotekos reikalais [14].

1937 m. kovo 1 d. įvyko pirmasis draugijos valdybos posėdis, kurio metu jos nariai pirminku išrinko kun. P. Tičkovskį, vicepirmininku – T. Dombrovskį, sekretore – H. Drège, išdininke – A. Pšiluską. K. Burčakas, T. Bujnickis ir I. Holovnina liko eiliniaus valdybos nariais. Vrublevskių bibliotekai valdyboje atstovavo S. Burhardtas, Vrublevskių draugijos mokslui remti komitetui – L. Abramavičius, Rytų Europos moksliniam tyrimo institutui – T. Bujnickis [18]. Valdybos sudėtis liko nepakitusi beveik per visą draugijos egzistavimo laiką. 1939 m. kovo 9 d. mirus L. Abramavičiui naujo Vrublevskių draugijos mokslui remti komiteto atstovo neišrinko ir valdybos sudėtis paskutinį pusmetį buvo nepilna [11; 12].

Draugijos nariai. Vrublevskių bibliotekos bičiulių draugijos nariais galėjo būti pilnamečiai asmenys, pateikę dviejų draugijos narių pasirašytą prašymą. Draugijos nariais galėjo tapti ne tik fiziniai, bet ir juridiniai asmenys. Draugijos įstatuose buvo numatytos penkios narių kategorijos: tikrieji nariai, tikrieji nariai iki gyvos galvos, nariai rėmėjai, nariai korespondentai ir garbės nariai. Per trejus savo veiklos metus draugija turėjo tik tikruosius narius, narius rėmėjus, narius iki gyvos galvos, narius korespondentus, bet nespėjo niekam suteikti garbės nario vardo. Draugijos tikrieji nariai ir nariai rėmėjai mokėjo nario mokesčių: pirmieji – 6 zlotus, antrieji – 18 zlotų per metus. Fiziniai ar juridiniai asmenys, sumokėję ne mažiau negu 100 zlotų, tapdavo tikraisiais nariais iki gyvos galvos [19, § 9–16].

Pirmaisiais draugijos nariais tapo jos steigėjai, iš viso 44 asmenys [6]. Kitais metais valdybos pastangų dėka jų skaičius žymiai išaugo. 1937 m. pabaigoje draugija turėjo 130, 1938 m. – 135, 1939 m. – 126 narius. Iš viso buvo 145 draugijos nariai, 4 iš jų – nariai iki gyvos galvos (inž. Janas Kadenacis (Jan Kadenacy), politinis veikėjas Aleksandras Prystoras (Aleksander Prystor), prof. Ježis Landė (Jerzy Lande), teisininkas ir politinis veikėjas Janas Pilsudskis (Jan Piłsudski), 8 nariai rėmėjai (dvarininkas Ignotas Parčevskis (Ignacy Parczewski), karaimų vyriausiasis dvasininkas ir mokslininkas Hadži Seraja Chanas Šapšalas, kun. Pranciškus Tičkovskis, leidėjas Feliksas Zavadskis (Feliks Zawadzki) bei 4 Lenkijos bankai), 2 nariai korespondentai ir 131 tikrasis narys. Draugijos nariais daugiausia tapdavo Valstybinės Vrublevskių bibliotekos, Stepono Batoro universiteto bei Politinių mokslų mokyklos Vilniuje profesoriai ir jaunesnieji mokslo darbuotojai, kunigai, kariškiai, teisininkai, kitų inteligentijos profesijų atstovai. Didžioji dalis buvo lenkų tautybės asmenys, bet buvo ir tautinių mažumų atstovų: Hadži Seraja Chanas Šapšalas, baltarusių bibliotekininkas ir etnografas Marijanas Peciukevičius (Marian Pieciukiewicz), lietuvių kultūros veikėjai Jeronimas Cicėnas, Jurgis Šlapelis bei kun. Antanas Viskantas [5; 12; 18].

Draugijos pirmininku visą laiką buvo kun. Pranciškus Tičkovskis (1891–1982). Jis gimė Jungtinėse Amerikos Valstijose, lenkų emigrantų šeimoje. 1905 m. tėvai jį išsiuntė pas gimines į Suvalkus, kur pastarasis baigė gimnaziją, po to mokėsi kunigų seminarijose Seinuose, Kaune ir Vilniuje. 1917 m. vasario 25 d. P. Tičkovskis buvo iššventintas į kunigus; dirbo vikaru iš pradžių Šv. Dvasios, po to – Šv. Rapolo bažnyčiose Vilniuje. 1918 m. išvyko į Varšuvą studijuoti teologijos, bet 1920 m. Sovietų Rusijai užpuolus Lenkiją nutraukė studijas ir kaip Lenkijos kariuomenės 1-ojo pėstininkų pulko kapelionas išvyko į frontą. Pasibaigus karui buvo demobilizuotas ir 1921 m. sugrįžo į Varšuvos universiteto Teologijos fakultetą tęsti karo nutrauktas studijas, kurias baigė 1925 m. įgijęs teologijos magistro laipsnį [9].

Po studijų P. Tičkovskis atvyko į Vilnių, kur buvo paskirtas Šv. Mykolo bažnyčios rektoriu, seserų bernardinų kapelionu, I. Kraševskio gimnazijos ir Emmos Dmochovskos prekybos mokyklos religijos mokytoju. Kartu nuo 1926 m. gruodžio 1 d. dirbo Stepono Batoro universiteto Teologijos fakulteto vyresniuoju asistentu, skaitė senovės istorijos paskaitas ir tvarkė fakulteto parankinę biblioteką [20, lap. 3–10, 12–20; 65]. 1931 m. jis porą mėnesių (rugpjūčio 10 – spalio 10 d.) Berlyno, Londono ir Romos archyvuose, bibliotekose bei muziejuose rinko medžiagą moksliniam darbui [20, lap. 11].

Dirbdamas universitete, P. Tičkovskis neapleido pastoracinio darbo. Jis sakė pamokslus Vilniaus Šv. Jonų ir Šv. Ignoto bažnyčiose, rūpinosi bažnyčios statyba Akmenynės kaime (lenk. Kamionka, kaimas dabartiniame Šalčininkų r.), o ją pastačius (medinė Šv. Kūdikelio Jėzaus Teresės titulo bažnyčia pastatyta Akmenynėje 1928 m.), atvykdavo ten laikyti pamaldas [62].

P. Tičkovskis buvo aistringas knygų mylėtojas ir senienų kolekcininkas, turėjo surinkęs turtingą biblioteką bei senienų ir dokumentų kolekciją. Didžiąją jų dalį atidavė Valstybinei Vrublevskių ir Vilniaus mokslo bičiulių draugijos bibliotekoms [18, lap. 4; 56, p. 14; 57, p. 15; 58, p. 13; 59, p. 14; 60, p. 13].

Draugijos sekretorė Helena Julia Drège (1888–1956) gimė Kolos mieste (lenk. Koło), netoli Kališo, protestantų inteligentų šeimoje. H. Drège giminė buvo kilusi iš prancūzų hugenotų. 1906 m. Helena baigė mergaičių gimnaziją Varšuvoje, metus studijavo privačioje Chalus ir Duvin dekoravimo meno mokykloje (*Szkoła Artystyczno-Dekoracyjna Chalus i Duwin w Warszawie*), po to padėjo savo dėdei, garsiam Varšuvos bibliofilui Juzefui Drège (Józef Drège, 1866–1908) tvarkyti jo turtingą asmeninę biblioteką. Po dėdės mirties 1908 m., H. Drège įsidarbino Krasinskių bibliotekoje (*Biblioteka Ordynacji Krasieńskich*), kuriai buvo perduotos visos jo knygos ir muziejinių daiktų rinkiniai. 1912 m. Helena išvyko į Berlyną studijuoti bibliotekininkystę. Po studijų sugrįžo į Varšuvą, toliau dirbo Krasinskių bibliotekoje, o nuo 1920 m. pradžios – Varšuvos universiteto bibliotekoje. Aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje, kėlė kvalifikaciją lankydama kaip laisva klausytoja paskaitas Varšuvos universitete [45].

1920 m. H. Drège persikėlė iš Varšuvos į Vilnių. Čia ji dirbo Stepono Batoro universiteto bibliotekoje ir kartu universitete tęsė Varšuvoje pradėtas filologijos studijas, aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje. Nuo 1929 m. sausio 1 d. H. Drège perėjo dirbti į Valstybinę Vrublevskių biblioteką, kur jai buvo patikėtos direktoriaus pavaduotojos ir Specialiųjų fondų skyriaus vedėjos pareigos. Kartu su ja dirbęs Vrublevskių bibliotekos direktorius S. Burhardtas vėliau rašė, kad Helena buvo labai atsidavusi darbui, savo neeilinę erudiciją, kelių kalbų žinojimą ir įgytą patirtį visados buvo pasiruošusi panaudoti bibliotekos ir skaitytojų labui [39]. Ji taip pat rūpinosi žinių apie Vilniaus bibliotekas sklaidą, rašė straipsnius apie Vrublevskių biblioteką (kartu su Stefanu Rygieliu (Stefan Rygiel) ir jos įkūrėją T. Vrublevskį [46; 54].

Reikia paminėti ir draugijos narį, Vrublevskių bibliotekos direktorių Stefaną Burhardtą (1899–1991). Jis gimė Vilniuje, daugiavaikėje gydytojo Michało Inocento Burhardto šeimoje. Burhardtų giminė buvo kilusi iš Livonijos baronų. Stefano tėvas dalyvavo 1863 metų sukilime (1863–1864), už tai buvo ištremtas į Rusijos gilumą. Kiti giminės nariai dalyvavo slaptame mokyje ir kitoje uždraustoje veikloje. Stefanas į nelegalią veiklą įsijungė besimokydamas gimnazijoje. Pirmojo pasaulinio karo metais jis nutraukė mokslus ir įstojo į Lenkijos karinę organizaciją (*Polska Organizacja Wojskowa*), dalyvavo kovose su Sovietų Rusija. Pasibaigus karui jis lankė kursus, skirtus jaunuoliams, kurie turėjo nutraukti vidurinę mokslą dėl karo su bolševikais. 1921 m. S. Burhardtas išlaikė abiturės egzaminus ir įstojo į Stepono Batoro universiteto Humanitarinį fakultetą [1, lap. 2]. Kartu jis studijavo Vilniaus konservatorijoje. Baigęs studijas, nuo 1926 m. spalio 1 d. iki 1934 m. lapkričio 30 d. dirbo Vilniaus universiteto bibliotekoje [1, lap. 4; 64]. Be to, nuo 1930 m. birželio 16 d. jis papildomai dirbo Vilniaus evangelikų reformatų bibliotekoje

[1, lap. 32–33]. 1934 m. spalio 31 d. Lenkijos religijos reikalų ir liaudies švietimo ministro įsakyimu S. Burhardtas buvo paskirtas Valstybinės Vrublevskių bibliotekos direktoriumi (nuo 1934 m. lapkričio 1 d.) ir šias pareigas ėjo iki Antrojo pasaulinio karo [1, lap. 64; 47, p. 13–26].

Dirbdamas Vilniaus bibliotekose, S. Burhardtas sudarinėjo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos bibliografiją, kuri buvo publikuojama Vilniaus mokslo bičiulių draugijos leidinyje *Ateneum Wileńskie* [31–35; 43]. Taip pat jis rašė „Lenkų biografiniam žodynui“ (*Polski Słownik Biograficzny*) straipsnius apie žymius vilniečius [30; 36], informuodavo spaudos puslapiuose skaitytojus apie Vilniaus bibliotekų ir bibliotekininkų draugijų veiklą [37; 38; 40–42].

Draugijos veikla. Vrublevskių bibliotekos bičiulių draugija turėjo tikslą remti Valstybinę Vrublevskių bibliotekos raidą, skatinti visuomenės susidomėjimą bibliotekos darbu, rinkti lėšas jos reikmėms, ypač leidybai ir mokslo tyrinėjimams [19, § 2–3]. Lėšų, reikalingų draugijos organizaciniam darbui, paaukojo patys steigėjai ir pirmieji nariai: Janas Pilsudskis, P. Tičkovskis, H. Drėge ir kiti. Iš viso organizacinė komisija surinko 280 zlotų, išleido 108 zlotus ir 40 grašių, likusius pinigus (171 zlotą ir 60 grašių) padėjo į draugijos kasą [16]. Organizacinė komisija, vėliau ir valdyba, parašė ir išplatino pareiškimus, kuriuose prašė privačius asmenis, įstaigas ir visuomenines organizacijas paremti draugijos veiklą finansiškai [25, lap. 1, 9–10]. Pirmiausia į organizatorių kreipimąsi atsiliepė bankai. Lenkijos bankas (*Bank Polski*) paaukojo draugijai 600 zlotų, Valstybinis žemės ūkio bankas Varšuvoje (*Państwowy Bank Rolny w Warszawie*) – 500 zlotų, Krikščioniškas žemės ūkio bankas Antakalnyje Vilniuje (*Chrześcijański Bank Rolny na Antokolu w Wilnie*) – 18 zlotų (kaip metinį narystės mokestį). Iš viso bankai paaukojo draugijai 1118 zlotų. Iš narių pirmaisiais draugijos veiklos metais surinkti 1157 zlotai. 1937 m. draugijos kasoje buvo iš viso 2556 zlotai. Iš tų pinigų buvo sumokėta Vrublevskių bibliotekoje dirbusiems praktikantams ir apmokėtas socialinio draudimo mokestis [18, lap. 4].

Draugijos nariai aukodavo ne tik pinigus, bet ir knygas, rankraščius, meno kūrinius ir muziejinius daiktus. Dosniausias buvo draugijos pirmininkas kun. P. Tičkovskis. 1936 m. jis padovanojo Vrublevskių bibliotekai 358 veikalus (493 tomus), 1 rankraštį, 34 žemėlapius, 3 albumus, 3 piešinius, 76 graviūras, 9 fotografijas, 4 atvirukus, 13 ekslibrisų, 44 pašto ženklus ir 5 muziejinius daiktus, 1937 m. – 1226 veikalus (1837 tomus), 24 rankraščius, 60 žemėlapių ir planų, 27 natų lapus, 14 albumų, 198 graviūras. Tais pačiais metais draugijos vicepirmininkas T. Dombrovskis padovanojo bibliotekai 25 knygas ir žurnalus, kun. P. Sledzevskis – 60 egzempliorių knygutės apie Šv. Kryžiaus garbinimo sceną ant Vilniaus katedros fasado (Śledziewski, Piotr. *Dialog albo rozmowa o adoracji Krzyża św. na fasadzie bazyliki wileńskiej*. Wilno, 1937. 19 p.). Dešimt knygutės egzempliorių turėjo likti bibliotekai, kiti turėjo būti išdalyti draugijos nariams [18, lap. 4–6]. Kiti draugijos nariai dovanojo Vrublevskių bibliotekai periodinius leidinius, meno kūrinius ir muziejinius daiktus. Pavyzdžiui, S. Burhardtas padovanojo medalį, iškaltą 1929 m. Poznaneje vykusios Lenkijos ūkio pasiekimų parodos proga; A. Pšiluska – 3 graviūras, vaizduojančias Sausio sukilimo (1863–1864) dalyvius ir Krokuvos miesto žemėlapi; Janas Pilsudskis – 212 numerių lenkiškų laikraščių (*Nowiny Codzienne, Czas, Express Poranny, Gazeta Polska, Gazeta Warszawska, Ilustrowany Kurier Codzienny, Kurier Polski, Kurier Poranny, Kurier Warszawski, Polska Zbrojna, Nasz Przegląd, Robotnik: Organ Centralny PPS, Dobry Wieczór, Wieczór Warszawski*), kuriuose buvo rašomą apie Juzefo Pilsudskio (Józef Piłsudski) mirtį ir laidotuves; Elena Römerytė-Ochenkovska (Helena Romer-Ochenkowska) – XIX a. pirmos pusės albumą [7, lap. 10, 13–15, 40–44]. Aukoti bibliotekai knygas, periodinius leidinius ir rankraščius buvo skatinami ir nepriklausantys draugijai asmenys, [7, lap. 29–30].

Svarbią vietą Vrublevskių bibliotekos bičiulių draugijos veikloje užėmė įvairūs renginiai, kuriuose dalyvaudavo draugijos nariai, kitų visuomeninių organizacijų atstovai, besimokantis jau-

nimas ir visi besidomintys mokslu ir kultūra vilniečiai. Pavyzdžiui, 1937 m. gegužės 6 d. Vrublevskių bibliotekos patalpose įvyko lietuvių ir baltarusių dainų vakaras. Pirmoje vakaro dalyje Stasio Šimkaus bei Juozo Tallat-Kelpšos harmonizuotas lietuvių liaudies dainas atliko choras „Varpas“ ir solistė Marytė Sabalytė. Antroje vakaro dalyje pasirodė saviveiklinis choras, kuris atliko baltarusių liaudies dainas. Prieš chorų pasirodymą trumpą įžanginį žodį pasakė prof. Tadeušas Šeligovskis (Tadeusz Szeligowski). Už parduotus bilietus gauti pinigai buvo skirti Vrublevskių bibliotekos reikmėms [24].

Draugija stengėsi paminėti rašytojus ir poetus, kurių gyvenimas ir kūryba siejosi su Vilniumi. 1937 m. birželio 11 d. Vrublevskių bibliotekos patalpose iškilmingai buvo paminėtos lenkų rašytojo Juzefo Ignaco Kraševskio (Józef Ignacy Kraszewski, 1812–1887) 50-osios mirties metinės. Susirinkę į minėjimą vilniečiai išklausė draugijos nario Tadeušo Turkovskio (Tadeusz Turkowski) pranešimą tema *Kraševskis ir Vilnius* bei apžiūrėjo jam skirtą parodą [25, lap. 101–104].

Panašiai paminėtas ir lenkų poetas Vladislovas Sirokomlė (Ludwik Kondratowicz, pseudonimas Władysław Syrokomla, 1823–1862). 1937 m. lapkričio 26 d. Vrublevskių bibliotekoje įvyko jam skirtas vakaras, kurio metu mokslinius pranešimus perskaitė Stepono Batoro universiteto profesorius Marijanas Zdziechovskis (Marian Zdziechowski) ir T. Turkovskis. Ta pačia proga bibliotekos patalpose surengta paroda, skirta poeto gyvenimui ir kūrybai. Parodai Vrublevskių bibliotekoje buvo atrinkti V. Sirokomlės kūriniai rankraščiai, ankstyviausi jo poezijos tomeliai bei publikacijos apie poeto gyvenimą ir kūrybą. Dalį eksponatų parodai paskolino draugijos nariai arba jų paskatinti privatūs asmenys. Poeto dukra Liudvika Kondratovič-Bilinska (Ludwika Kondratowicz-Bylińska) paskolino du tėvo portretus ir knygas iš jo asmeninės bibliotekos su ekslibrisais, parašais ir antspaudais; publicistas ir kolekcininkas Liucijonas Uzembła (Lucjan Uziębło) – skulptoriaus Petro Hermanovičiaus (Piotr Hermanowicz) sukurtą Sirokomlės paminklo modelį, du medalius ir keletą nuotraukų; Apolonija Makovska (Apolonia Makowska) – cenzoriaus subraukytą Sirokomlės rankraštį; Elena Vilčevska (Helena Wilczewska) – jo nuotrauką, kun. P. Tičkovskis – Jono Kazimiero Vilčinskio (Jan Kazimierz Wilczyński) išleistus šventųjų paveikslėlius su Sirokomlės eilėraščiais [23].

Didelį klausytojų susidomėjimą sukeldavo kun. P. Sledzevskio skaityti pranešimai apie Vilniaus sakralinę dailę. Kaip jau minėta, 1937 m. vasario 23 d. visuotiniame draugijos susirinkime jis skaitė pranešimą apie šventųjų figūras ant Vilniaus katedros fasado, o tų pačių metų gegužės 28 d. – pranešimą apie vieno įtakingiausių katalikų bažnyčios teologų ir filosofų Šv. Augustino (Aurelius Augustinus, 354–430) idėjų atspindį Vilniaus Šv. Petro ir Povilo bažnyčios daileje ir skulptūroje [18, lap. 4]. Visi šie renginiai pritraukdavo besimokančio jaunimo ir visų besidomintųjų mokslu ir kultūra vilniečių dėmesį, prisidėjo prie istorijos ir kultūros žinių sklaidos, pagyvino tarpukario Vilniaus kultūrinį gyvenimą, o svarbiausia, pasitarnavo tam, kad Valstybinė Vrublevskių biblioteka taptų svarbiu mokslo ir kultūros židiniu. Finansuojama valstybės ir remiama visuomeninių draugijų biblioteka sparčiai plėtėsi. Jos fondą 1937 m. sudarė 169 469 tomai knygų ir žurnalų, 3871 rankraščių byla, 2405 kartografiniai ir 400 469 ikonografiniai vienetai, 553 muziejiniai daiktai [28, p. 635]. Fondai buvo tvarkomi ir kataloguojami. Bibliotekos patalpose įrengtas muziejus, kuriame eksponuota Vilniaus ikonografija, masonikos rinkiniai, T. Vrublevskio atminimo kambarys ir kiti objektai [54, p. 22–23; 50, p. 15–16].

Draugijos likvidavimas Antrojo pasaulinio karo metais. Įprastas Vrublevskių bibliotekos bičiulių draugijos darbas sutrūko 1939 m. kilus Antrajam pasauliniam karui. Kai kurie draugijos nariai, tarp jų S. Burhardtas ir kun. P. Tičkovskis, buvo pašaukti į karo tarnybą ir išvyko į frontą. Naciams ir sovietams užėmus Lenkiją, Burhardtas kartu su likusiais gyvais ginklo draugais traukdamiės nuo Raudonosios armijos perėjo Lietuvos sieną, ten buvo nuginkluoti ir uždaryti

internuotų lenkų karių stovykloje Kulautuvoje prie Kauno. Kunigas kapelionas Tičkovskis, Raudonajai armijai užpuolus besiginančią nuo fašistinės Vokietijos Lenkiją, buvo su savo daliniu prie Lvovo, pateko į sovietų nelaisvę, buvo kalintas lenkų karo belaisvių stovyklose Šepetovkoje ir Starobielske, po to laikomas Maskvos kalėjimuose, kur buvo žiauriai tardomas, o paskui išvežtas į lagerį prie Vologdos [3; 47, p. 28–29].

Likę Vilniuje draugijos nariai kartu su Vrublevskių draugijos mokslui remti komitetu ir bibliotekos darbuotojais užsiėmė karo sąlygų padiktuotais rūpesčiais: stengėsi sustiprinti bibliotekos pastato priešgaisrinę apsaugą, apsirūpinti kuru ir žibalu (jei dingtų elektra), pagelbėti sunkioje padėtyje atsidūrusiems bibliotekos praktikantams, kuriuos karo veiksmai atskyrė nuo jų šeimų, o svarbiausia, išsaugoti bibliotekos fondus [13].

Padėtis tapo dar tragiškesnė Raudonajai armijai užėmus Vilnių. Pirmoji sovietų okupacija truko nuo 1939 m. rugsėjo 18 iki spalio 27 d. Per tą laiką buvo areštuota ir išvežta į Rusijos gilumą daug lenkų inteligentų ir valstybės pareigūnų, tarp jų – Vrublevskių bibliotekos bičiulių draugijos narys, teisininkas Janas Pilsudskis. Į Rusiją buvo išgabenta daug privataus ir visuomeninio turto: išmontuoti ir išvežti Vilniaus įmonių įrengimai, apiplėštos ligoninės ir vaistinės, iššluotos maisto ir pramoninių prekių atsargos, nukentėjo mokslo ir kultūros įstaigos, tarp jų ir Valstybinė Vrublevskių biblioteka, iš kurios buvo išvežti į Rusiją reti XVI–XVIII a. leidiniai, lituanistiniai XIX–XX a. veikalai, Vrublevskio surinkta masonų ženklų kolekcija [29; 63, p. 28–29; 64].

Tarybų Sąjungai 1939 m. spalį perdavus Vilnių ir Vilniaus kraštą Lietuvos Respublikai, visos lenkiškos įstaigos, organizacijos ir draugijos, tarp jų ir Vrublevskių bibliotekos bičiulių draugija, buvo paskelbtos juridiskai neegzistuojančiomis. Tęsti veiklą jos galėjo tik gavusios lietuvių valdžios leidimą [52, p. 95–97; 66, p. 54]. Išlikę dokumentai neleidžia vienareikšmiškai pasakyti, ar Vrublevskių bibliotekos bičiulių draugija tokį leidimą stengėsi gauti. Iš tolesnės įvykių eigos galima daryti prielaidą, kad likę Vilniuje draugijos nariai šito nedarė, bet rėmė Vrublevskių draugijos mokslui remti komiteto pastangas įteisinti savo draugiją. Komiteto nariai, patys atsidūrę labai sunkioje padėtyje, dar bandė tęsti veiklą ir rūpintis biblioteka bei jos darbuotojais. Jie ne kartą kreipėsi į Lietuvos švietimo ministeriją ir jos paskirtą naują bibliotekos direktorių Antaną Valaitį (bibliotekos direktoriaus pareigas Valaitis ėjo nuo 1939 m. lapkričio 4 d. iki 1940 m. rugsėjo 5 d.), prašydami bandyti susigrąžinti sovietų pagrobtas vertybes, paleisti internuotų karių stovykloje laikomą buvusį bibliotekos direktorių Burhardtą ir kitus darbuotojus, skirti finansavimą bibliotekos išlaikymui. Jie taip pat stengėsi ką nors sužinoti apie sovietų kalintą kun. Tičkovskį [2; 10; 26]. Komiteto veikla visiškai nutrūko 1940 m. vasarą paskelbus Lietuvoje tarybų valdžią ir Lietuvai įstojus į Tarybų Sąjungos sudėtį. 1940 m. birželio 27 d. Lietuvos vidaus reikalų ministro nutarimu buvo sustabdyta visų draugijų, veikusių iki 1940 m. birželio 20 d., veikla. Nors įsake buvo pažymėta, kad sustabdytos draugijos toliau galės veikti gavusios vidaus reikalų ministro leidimą, bet dauguma jų buvo likviduotos, o jų turtas nusavintas [4; 22]. Nebeveikiančių draugijų turto paskirčiai nustatyti buvo sudaryta speciali komisija, kurią sudarė pirmininkas – Spaudos ir draugijų skyriaus vedėjas Petras Kežinaitis bei du nariai: Švietimo ministerijos Kūno kultūros rūmų direktorius Vincas Petronis ir Lietuvos komunistų partijos deleguotas visuomenės atstovas Šmerelis Maiminas. Šios komisijos 1940 m. rugpjūčio 21 d. nutarimu daugelio iki 1939 m. spalio 10 d. Vilniaus mieste ir srityje veikusių draugijų, tarp jų Vrublevskių draugijos mokslui remti ir Vrublevskių bibliotekos bičiulių draugijos, turtas „su visomis teisėmis ir prievolėmis“ buvo perduotas Lietuvos TSR švietimo ministerijai [8]. Valstybinė Vrublevskių biblioteka atiteko pirmiausia perkeltam iš Kauno į Vilnių Lituanistikos institutui, o paskui naujai įkurta (1941 m. sausio 16 d.) Lietuvos TSR mokslų akademijai [27; 51; 50, p. 17–19].

Karas, okupantų represijos ir valstybinių sienų pasikeitimas išblaškė daugumą buvusių Vrublevskių bibliotekos bičiulių draugijos narių. S. Burhardtas, 1939 m. pabaigoje paleistas iš

internuotų lenkų karių stovyklos Kulautuvoje, bibliotekoje darbo negavo. Kurį laiką dirbo žemės ūkio darbininku, paskui naktiniu sargu, karo pabaigoje gavo darbą lentpjūvėje Jašiūnuose. Tačiau karo negandos Burhardto nepalaužė. Vokiečių okupacijos metais, rizikuodamas savo ir savo artimųjų gyvybe, jis slėpė žydę, slapoje lenkų vidurinėje mokykloje mokė vaikus istorijos, gimtosios ir užsienio kalbų. 1945 m. jis su šeima išvyko į Lenkiją, gyveno Torunėje, dalyvavo steigiant Mikalojaus Koperniko universitetą ir universiteto biblioteką. Paskui ilgus metus dirbo Torunės universiteto bibliotekos Muzikos skyriuje. Sulaukęs gilios senatvės mirė 1991 m. Torunėje [47, p. 28–36].

Vrublevskių bibliotekos bičiulių draugijos pirmininkas kunigas kapelionas P. Tičkovskis ištrūko iš sovietų lagerio Lenkijos emigracinei vyriausybei Londone pasirašius 1941 m. liepos 30 d. sutartį su Tarybų Sąjunga dėl lenkų armijos TSRS teritorijoje suformavimo bendrai kovai su fašistine Vokietija. Pasirašydama sutartį sovietinė vyriausybė įsipareigojo paleisti suimtus ir kalintus Lenkijos piliečius. Sutartį pasirašė Lenkijos emigracinės vyriausybės atstovas gen. Vladislovas Sikorskis (Władysław Sikorski) ir TSRS ambasadorius Londone Ivanas Maiskis, dėl to ji dažnai vadinama Sikorskio–Maiskio sutartimi [55, p. 106]. 1941 m. rudenį paleistas į laisvę kun. Tičkovskis įstojo į gen. Anderso vadovaujamą lenkų armiją kaip karo kapelionas ir nuėjo kartu su jos kariais visą kovų kelią iki Italijos. Pasibaigus karui kurį laiką dirbo pastoracinį darbą Italijoje, 1946 m. išvyko į JAV, gyveno Niujorke, dirbo lenkų parapijose, veikė išėivijos organizacijose, parašė atsiminimus apie Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų metus (Tyczkowski, Franciszek. *Wspomnienia z pierwszej i drugiej wojny światowej w Polsce*. Nowy Jork, 1972). Mirė 1982 m. Jungtinėse Valstijose [3; 62].

Buvusi veikli draugijos narė H. Drėge Antrojo pasaulinio karo metus ištvėrė Vilniuje. Pirmaisiais karo metais ji išlaikė darbo vietą bibliotekoje, nors ir buvo nustumama į vis žemesnes pareigas. 1941 m. pavasarį jai buvo skirta tvarkyti Vilniaus mokslo bičiulių draugijos bibliotekos knygas, atitekusias Lietuvos TSR mokslų akademijos bibliotekai. Vokiečių okupacijos metais H. Drėge liko be darbo, pragyvenimui užsidirbdavo privačiai mokydama užsienio kalbų. Sunkiausiais momentais jai pagelbėdavo veikiantis pagrindyje Lenkijos bibliotekininkų sąjungos Vilniaus ratelis (*Wileńskie Koło Związku Bibliotekarzy Polskich*). 1945 m. ji trumpam įsidarbino Lenkijos tautinio išsivadavimo komiteto Kultūros skyriaus vyriausiąja įgaliotine evakuacijai Lietuvos TSR teritorijoje (*Wydział Kultury Urzędu Głównego Pełnomocnika do Spraw Ewakuacji Ludności Polskiej na terytorium Litewskiej SRR*). 1945 m. liepos mėnesį išvyko į Lenkiją. Dirbo bibliotekininke Varšuvoje. Mirė 1956 m. Svidre netoli Varšuvos [39, p. 338].

Išvados. Vrublevskių bibliotekos bičiulių draugija veikė Vilniuje 1936–1939 m. Antrojo pasaulinio karo išvakarėse ji turėjo 126 narius. Draugijos nariais tapdavo daugiausia Stepono Batoro universiteto Vilniuje bei kitų mokslo ir švietimo įstaigų darbuotojai, bibliotekininkai, kunigai, kariškiai, teisininkai. Daugumą sudarė lenkų tautybės asmenys, bet buvo ir lietuvių, karaimų, baltarusių. Draugijai vadovavo valdyba, kurios pirmininkas buvo kun. Pranciškus Tičkovskis. Draugija turėjo remti Valstybinę Vrublevskių biblioteką, skatinti visuomenės susidomėjimą bibliotekos darbu, rinkti lėšas jos reikmėms, ypač leidybai ir mokslo tyrinėjimams. Todėl jos nariai patys aukėjo pinigus, knygas, rankraščius ir muziejinius daiktus Vrublevskių bibliotekai ir skatino tai daryti asmenis, nepriklausiusius draugijai. Taip pat jie organizuodavo koncertus, parodas, minėjimus, o surinktas lėšas atiduodavo bibliotekos reikmėms. Draugijos veikla nutrūko Antrojo pasaulinio karo metais. Per trumpą savo egzistavimo laiką ji prisidėjo prie sėkmingos Valstybinės Vrublevskių bibliotekos Vilniuje plėtros, ugdė visuomenėje atsakingumo jausmą už šios bibliotekos bei kitų mokslo ir kultūros įstaigų likimą.

ARCHYVINIAI ŠALTINIAI

1. Burhardt, Stefan. *Zbiór dokumentów osobowych*. Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau – LCVA), F175, ap. 1 (IBb), b. 8.
2. *Komitet Towarzystwa Pomocy Naukowej im. Wróblewskich do Litewskiego Ministerstwa Oświaty, Departamentu Kultury*. Wilno, dn. 17 stycznia 1940 r. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – LMAVB RS), F75, b. 22/1, lap. 7–8.
3. *Komitet Towarzystwa Pomocy Naukowej im. Wróblewskich w Wilnie do Ministerstwa Oświaty [Litwy] na ręce Pana Pełnomocnika w Wilnie*. Wilno, 20 XI 1939. LMAVB RS, F75, b. 22/1, lap. 4–6.
4. *Lietuvos vidaus reikalų ministro 1940 m. birželio 27 d. nutarimas sustabdyti visų draugijų ir jų padalinių, veikusių ligi 1940 m. birželio 20 d. veikimą*. LCVA, F402, ap. 11, b. 349, lap. 87.
5. *Lista członków Towarzystwa Przyjaciół Biblioteki im. Wróblewskich w Wilnie*. Wilno, 1938. LMAVB RS, F75, b. 21, lap. 118–120.
6. *Lista członków założycieli Towarzystwa Przyjaciół Biblioteki im. Wróblewskich w Wilnie*. LCVA, F285, ap. 1, b. 9, lap. 3.
7. *Listy darów dla Biblioteki im. Wróblewskich*. LMAVB RS, F75, b. 138.
8. *Nebeveikiančių draugijų turto paskirčiai nustatyti komisijos (pagrindas VR ministro 1940 m. įsako Nr. 88, § 1) protokolo Nr. 9, 1940 m. rugpjūčio 21 d. nuorašas*. LCVA, F402, ap. 11, b. 349, lap. 108–111.
9. *Odpis dyplomu magistra w języku łacińskim, wydanego ks. Franciszkowi Tyczkowskiemu przez Wydział Teologiczny Uniwersytetu Warszawskiego dn. 23 listopada 1925 r.* LCVA, F175, ap. 1 (IBb), b. 619, lap. 2.
10. *Odpis pisma prezesa Komitetu Towarzystwa Pomocy Naukowej im. Wróblewskich w Wilnie do p. dyrektora Biblioteki Państwowej im. Wróblewskich p. Antoniego Valaitisa*. LMAVB RS, F75, b. 22/1, lap. 2.
11. *Pismo Towarzystwa Przyjaciół Biblioteki im. Wróblewskich do Pana Starosty Grodzkiego w Wilnie*. Wilno, dn. 12 marca 1937 r. LCVA, F53, ap. 23, b. 1591, lap. 29.
12. *Pismo Towarzystwa Przyjaciół Biblioteki im. Wróblewskich do Pana Starosty Grodzkiego w Wilnie*. Wilno, dn. 13 maja 1939 r. LMAVB RS, F75, b. 21, lap. 80–82.
13. *Posiedzenie Rady Opiekuńczej Biblioteki Państwowej im. Wróblewskich w Wilnie z dn. 15 września 1939 r. w gmachu Biblioteki*. LCVA, F285, ap. 1, b. 8, lap. 1.
14. *Protokół pierwszego Walnego Zgromadzenia Towarzystwa Przyjaciół Biblioteki im. Wróblewskich w Wilnie z dnia 23 lutego 1937 r., odbytego w lokalu Biblioteki Państwowej im. Wróblewskich w Wilnie przy ul. Zygmuntowskiej 2 o godz. 7 wieczorem*. LCVA, F285, ap. 1, b. 9, lap. 4–5.
15. *Protokół zebrania organizacyjnego założycieli Towarzystwa Przyjaciół Biblioteki Wróblewskich w Wilnie z dn. 17 grudnia 1936 r.* LCVA, F285, ap. 1, b. 9.
16. *Sprawozdanie kasowe Komisji Organizacyjnej Towarzystwa Przyjaciół Biblioteki im. Wróblewskich w Wilnie*. Wilno, 1937. LMAVB RS, F75, b. 21, lap. 94.
17. *Sprawozdanie Komisji Organizacyjnej Towarzystwa Przyjaciół Biblioteki im. Wróblewskich w Wilnie za okres działalności od 21 XI 1936 do 22 II 1937*. LCVA, F285, ap. 1, b. 11, lap. 1–2.
18. *Sprawozdanie z działalności Zarządu Towarzystwa Przyjaciół Biblioteki im. Wróblewskich w Wilnie za okres czasu od listopada 1936 r. do 31 stycznia 1937 r.* LCVA, F285, ap. 1, b. 11.
19. *Statut Towarzystwa Przyjaciół Biblioteki im. Wróblewskich w Wilnie*. LCVA, F53, ap. 23, b. 1591, lap. 9–12.
20. *Tyczkowski, Franciszek. Zbiór dokumentów osobowych*. LCVA, F175 (Archiwum USB), ap. 1 (IBb), b. 619.
21. *Towarzystwo Przyjaciół Biblioteki im. Wróblewskich*. LCVA, F53, ap. 23, b. 1591; 1. *Towarzystwo Pomocy Naukowej im. E. i E. Wróblewskich*; 2. *Towarzystwo Przyjaciół Biblioteki im. Wróblewskich w Wilnie. 1929–1939*. F285.
22. *Uždarytų [Lietuvos Respublikoje veikusių lietuvių, žydų, lenkų] draugijų sąrašas*. LCVA, F402, ap. 11, b. 349, lap. 89–90.
23. *Wieczór ku czci Syrokomli, zorganizowany przez Towarzystwo Przyjaciół Biblioteki im. Wróblewskich*. LMAVB RS, F75, b. 21, lap. 17–18.
24. *Wieczór pieśni i poezji regionalnej: zaproszenie i program*. Wilno, 1937. LCVA, F53, ap. 23, b. 1591, lap. 18–19.

25. *Vrublevskių mokslo bibliotekos bičiulių draugijos raštai, 1936–1939*. LMAVB RS, F75, b. 21.
26. *Vrublevskių vardo mokslinės pagalbos draugijos komitetas Vilniuje ponui Vilniaus miesto ir apskrities Vršininkui*, Vilnius, 1940 m. liepos 5 d. LMAVB RS, F75, b. 22/2, lap. 144.

PUBLIKUOTI ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

27. Biblioteka im. E. i E. Wróblewskich. In: *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej*. Bydgoszcz: Towarzystwo Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej, 2008. T. 6: *Książka i prasa na ziemi wileńskiej: drukarnie, wydawnictwa, księgarnie, biblioteki, czasopisma XVI w. – 1945 r.*, p. 59–60.
28. *Biblioteki na wschodnich ziemiach II Rzeczypospolitej*: informator. Poznań: Ministerstwo Kultury i Sztuki, 1998. 795, [4] p.
29. Boćkowski, Daniel. „Za pierwszego sowieta“ – okupacja radziecka Wilna jesienią 1939 roku. In: *Wilno i świat: dzieje środowiska intelektualnego*. Białystok: Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza, 2002, t. 1, p. 237–240.
30. Burhardt, Stefan. Bernatowicz Henryk Zenon (1847–1907), wybitny adwokat wileński. In: *Polski Słownik Biograficzny*. Warszawa; Kraków: Polska Akademia Nauk. Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla, 1935, t. 1, p. 464.
31. Burhardt, Stefan. Bibliografia do historii ziem b. W. Ks. Litewskiego za rok 1929. *Ateneum Wileńskie*, 1929, t. 6, z. 3/4, p. 698–711.
32. Burhardt, Stefan. Bibliografia do historii ziem b. W. Ks. Litewskiego za rok 1930. *Ateneum Wileńskie*, 1930, t. 7, z. 3/4, p. 952–967.
33. Burhardt, Stefan. Bibliografia do historii ziem b. W. Ks. Litewskiego za rok 1931. *Ateneum Wileńskie*, 1931–1932, t. 8, p. 392–409.
34. Burhardt, Stefan. Bibliografia do historii ziem b. W. Ks. Litewskiego za rok 1935. *Ateneum Wileńskie*, 1936, t. 11, p. 776–798.
35. Burhardt, Stefan. Bibliografia do historii ziem b. W. Ks. Litewskiego za rok 1936. *Ateneum Wileńskie*, 1937, t. 12, p. 652–675.
36. Burhardt, Stefan. Bykowski Karol (1823–1904), wybitny towiańczyk. In: *Polski Słownik Biograficzny*. Warszawa; Kraków: Polska Akademia Nauk. Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla, 1935, t. 1, p. 371–372.
37. Burhardt, Stefan. Dziesięciolecie Uniwersyteckiej Biblioteki Publicznej. *Słowo*, 1929, nr 126, p. 4.
38. Burhardt, Stefan. Otwarcie Biblioteki im. Wróblewskich. *Słowo*, 1935, nr 169, p. 4.
39. Burhardt, Stefan. Pamięci Heleny Drège. *Przegląd Biblioteczny*, 1956, t. 24, z. 4, p. 338.
40. Burhardt, Stefan. Poświęcenie i otwarcie Biblioteki Państwowej im. Wróblewskich w Wilnie. *Przegląd Biblioteczny*, 1935, t. 9, z. 3, p. 179–181.
41. Burhardt, Stefan. Wileńska Biblioteka Publiczna jako narzędzie rusyfikacji. *Słowo*, 1932, nr 148, p. 4.
42. Burhardt, Stefan. Z działalności Wileńskiego Koła Związku Bibliotekarzy Polskich. *Ateneum Wileńskie*, 1933, t. 8, p. 414–416.
43. Burhardt, Stefan; Rewkowska, Janina. Bibliografia do historii ziem b. W. Ks. Litewskiego za rok 1932–1934. *Ateneum Wileńskie*, 1935, t. 10, p. 516–556.
44. Charkiewicz, Walerian. Otwarcie Biblioteki E. i E. Wróblewskich. Paraśas: W. Ch. *Słowo*, 1935, nr 169, p. 5.
45. Drège Helena Julia, ur. 12.08.1888 w mieście Koło, zm. 3.03.1956 w Świdrze koło Warszawy, bibliotekarz. In: *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej*. Bydgoszcz: Towarzystwo Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej, 2008. T. 6: *Książka i prasa na ziemi wileńskiej: drukarnie, wydawnictwa, księgarnie, biblioteki, czasopisma XVI w. – 1945 r.*, p. 92–93.
46. Drège, Helena. *Ś. p. Tadeusz Wróblewski jako założyciel Biblioteki im. E. i E. Wróblewskich*. Paraśas: H. D. Wilno: druk. „Lux“, 1926. 7 p. (Odbitka z *Ateneum Wileńskiego*).
47. Gołębiowska, Teresa. *Stefan Burhardt: rys biograficzny (1899–1991)*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek, 2000. 100 p.

48. Krajewska-Tartakowska, Barbara; Zajceva, Aleksandra. Towarzystwo Pomocy Naukowej im. Eustachego i Emilii Wróblewskich. In: *Słownik polskich towarzystw naukowych*. Warszawa: Ossolineum, 1994. T. 2, cz. 2: *Towarzystwa naukowe i upowszechniające naukę działające w przeszłości na ziemiach polskich*, p. 480–482.
49. Krajewska-Tartakowska, Barbara; Kurjata, Joanna; Zajceva, Aleksandra. Towarzystwo Przyjaciół Biblioteki im. Wróblewskich w Wilnie. In: *Słownik polskich towarzystw naukowych*. Warszawa: Ossolineum, 1994. T. 2, cz. 2: *Towarzystwa naukowe i upowszechniające naukę działające w przeszłości na ziemiach polskich*, p. 486–488.
50. *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 1912–2012*. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2012. 35, [1] p.
51. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka. In: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008, t. 13, p. 280.
52. Łossowski, Piotr. *Litwa a sprawy polskie, 1939–1940*. Wyd. 2. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1985. 345 p.
53. Poświęcenie i otwarcie Biblioteki im. Wróblewskich. *Ateneum Wileńskie*, 1935, t. 10, p. 571–572.
54. Rygiel, Stefan; Drège, Helena. *Biblioteka im. Wróblewskich w Wilnie, 1912–1931*. Wilno: Biblioteka im. Wróblewskich w Wilnie, 1934. 23 p. (Odbitka z *Ateneum Wileńskiego*).
55. Roszkowski, Wojciech. *Historia Polski, 1914–1993*. Wydanie trzecie rozszerzone. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN, 1994. 454 p.
56. *Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1934*. Wilno, 1935. 44 p.
57. *Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1935*. Wilno, 1936. 45 p.
58. *Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1936*. Wilno, 1937. 47 p.
59. *Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1937*. Wilno, 1938. 47 p.
60. *Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1938*. Wilno, 1939. 47 p.
61. Statut Biblioteki Państwowej im. Wróblewskich w Wilnie. *Dziennik urzędowy Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego*, Warszawa, 1937, nr 7, p. 266–267.
62. Tyczkowski Franciszek (1891–1982). In: *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej*. Bydgoszcz: Towarzystwo Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej, 2003. T. 1: *Wileński słownik biograficzny*, p. 411.
63. Tomaszewski, Longin. *Kronika wileńska, 1939–1941*. Warszawa: Pomost, 1989. 200 p.
64. Wardzyńska, Maria. Grabież mienia kulturalnego Wilna i okręgu wileńskiego w latach II wojny światowej. In: *Wilno i Kresy północno-wschodnie*. Białystok: Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza. Oddział Białostocki, 1996. T. 1: *Historia i ludzkie losy*, p. 191–203.
65. Żongołłowicz, Bronisław. *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Stefana Batorego w okresie 1919–1929*. Wilno: [s. n.], 1931, p. 35.
66. Žepkaitė, Regina. *Vilniaus istorijos atkarpa, 1939 m. spalio 27–1940 m. birželio 15 d.* Vilnius: Mokslas, 1990. 156 p.

HENRYKA ILGIEWICZ

The Society of Friends of Eustachy and Emilia Wróblewski Library (1936–1939) and Its Personalities

Summary

The aim of this article is to briefly overview the establishment and activities of the Society of the Friends of the Wroblewski Library (Towarzystwo Przyjaciół Biblioteki im. Eustachego i Emilii Wróblewskich) and to characterize its most active members. This society was active in 1936–1939 and its activities have not been well studied yet. This article is based on archive materials, contemporary press publications and articles of Polish authors.

This successful society was established in 1936 owing to an initiative of Stefan Burhardt (1899–1991), director of the Wroblewski Library. Before World War II, there had been more than a hundred members. Members of this society were mostly from Stephen Batory University and other educational institutions, and also included librarians, priests, lawyers etc. Most of them were Poles, but there also were Lithuanians, Karaims and Byelorussians. The Council's Head of the society was priest Franciszek Tyczkowski (1891–1982).

The purpose of the society was to support the development of the Wróblewski Library, to keep up public interest in the library, and to collect money for editorial and scientific activities. Members of the society donated money, books, manuscripts and museum artifacts to the Wroblewski Library and encouraged non-members to do the same. The society also organized concerts, exhibitions and celebrations, of which the profits were given to the Wroblewski Library.

The activities of the society were interrupted by the start of World War II. During the brief time of its existence this society has been successfully supporting the activities of the Wróblewski library and promoting responsibility for this library and other scientific and cultural institutions.